

Stebuklinių pasakų veikėjai

Pasakos – tai pasakojamosios tautosakos rūšis. Jų pagrindą sudaro pramanyti įvykiai, veikėjai, kurie patinka ir mažiems, ir dideliems. Lietuvių liaudies pasakos labai įvairios: stebuklų, žvėrių, legendų, kvailo velnio, juokų, melų, pasakos be galo. Jos skiriasi veikėjais, kompozicija, temomis, stiliumi, bet visas jungia tai, kad viskas, kas vaizduojama, yra pramanyta, netikra.

Atsirado jos labai seniai, tada, kai žmonių kalba pasidarė pakankamai žodinga, tinkama mintims ir įspūdžiams išreikšti. Tik pasakose vargšai galėjo pasijusti stipresni, gudresni, pranašesni už skriaudėjus. Tik čia blogis nubaudžiamas, o gėris apdovanojamas.

Įdomiausios turbūt yra stebuklinės pasakos, kurios pagal siužetą skirstomos į tokias, kur pasakojama apie susidūrimus su antgamtinėmis būtybėmis (slibinu, ragana, velniu, burtininku); pasakojama apie vedybas su nepaprastos kilmės žmona (gulbe, varle) ar vyru (gaidžiu, žalčiu); apie sunkius uždavinius, nepaprastus pagalbininkus (žirgą, baltą vilką, senelį, žvėris). Stebuklines pasakas labai mėgsta vaikai. Juos žavi nepaprasti įvykiai, stebuklingi daiktai (burtininko lazdelė, skraidantis kilimas, septynmyliai batai), įtemptas siužetas.

Stebuklinių pasakų veikėjai labai įvairūs. Tai gali būti stipruolis Jonas, trečias brolis, podukra, teisingas karalaitis, našlaitėlė trys seserys, trys broliai, jauniausioji sesuo. Veikėjai gali būti ne tik žmonės, bet ir gyvūnai, pavyzdžiui, gulbė, varlė, velnias, ragana, burtininkai. Pasakų veikėjai yra skirstomi į teigiamus ir neigiamus personažus. Dažniausiai pasakų personažai yra idealizuojami. Kiekvienas jų pasižymi tik jiems vieniems būdingomis savybėmis ir charakterio bruožais. Pasakose vaizduojamos gėrio ir blogio kovos, kurios dažniausiai pasibaigia teigiamų, gerųjų personažų pergale. Išsamiausiai gerąsias ir blogąsias žmogaus savybes atskleidžia pasakos apie pamočių ir našlaičių kovas. Kartais pasakose pasakojama apie vyrą, po žmonos mirties vedusį kitą moterį, dažniausiai piktą raganą, kuri nori atsikratyti podukros. Pasaka "Mergytė meškos trobelėje" viena žinomiausių lietuvių pasakų apie našlaitėles. Ši pasaka pasižymi variantų gausumu. Dažniausiai joje pamotė atsikrato našlaitėlės, išsiųsdama ją į gūdų mišką. Palikta našlaitėlė užklysta į atokią miško trobelę. Trobelėje gyvena meška ar kita mitinė būtybė. Šioje pasakoje vėl labai pabrėžiamas našlaitėlės gerumas, darbštumas ir nuolankumas visiškai nepažįstamai būtybei. Meška paprašo padaryti įvairius darbus. Šioje pasakoje didelį vaidmenį atlieka ir maža pelytė. Jai našlaitėlė duoda maisto ir vėliau susilaukia atlygio: pelytė ją išgelbėja nuo mirties. Išaušus naujam rytui našlaitėlė už gerus darbus gauna daug turtų. Našlaitėlei grįžus namo su dideliu turtu, pamotė labai nustemba. Ir norėdama gauti tokius pat turtus, ji išleidžia savo dukrą į mišką.

Stebuklinėse lietuvių liaudies pasakose dažniausiai pamotės dukros yra vaizduojamos negražios, nepatrauklios išvaizdos. Darbus jos daro atmetinai, todėl dažnai susilaukia blogo atlygio. Taip atsitinka ir šioje pasakoje. Pamotės dukra darbus daro be jokio kruopštumo, nuoširdumo, nepamaitina mažos pelytės, ir už tai jos niekas neišgelbėja nuo piktos meškos. Nuo šios pasakos galbūt ir kilo posakis "už gerą geru, už blogą blogu". Piktoji pamotė pasakos pabaigoje pasmerkiama ir nubaudžiama, o paklusnioji podukra išaukštinama.

Jei pasakos pagrindiniai veikėjai yra trys broliai, tai du būtinai bus išmintingi, o trečias kvailas. Tačiau tai dar nereiškia, kad taip iš tikrųjų yra. brolis, kuris laikomas kvailu, elgiasi kitaip: jis visada padės nelaimėje, užjaus, yra geraširdis, doras, jautrus, dosnus. Jei tėvas prieš mirdamas prašys, kad kai jis numirs, vieną dieną prie jo kapo ateitų vyriausiasis sūnus, antrą – vidurinysis, o trečią – jauniausiasis, išmintingi jo sūnūs tikrai nepasielgs taip, kaip prašė tėvas, nes jiems tai atrodytų kvaila ir niekam nereikalinga nusenusių tėvo užgaida. Tik trečiasis sūnus, kvailas būdamas, padarys, ko tėvas prašė. Vėliau turės atlikti tris išbandymus, gaus žirgą ar kokį kitą stebuklingą daiktą, kuris jam padės įveikti kliūtis, o įveikęs jas kaip atpildą gaus karalaitę, kurią ves ir ilgai ir laimingai gyvens.

Kitose pasakose gulbės virsta į karalaites, kurios išteka už tų, kurių dėka vėl tapo žmonėmis, arba gaidžiai virsta princiais.

Velnius, vienas iš žemesnių mitologijos atstovų, žmogaus gyvenime buvo visur. Jis dažnai buvo vadinamas vokiečiu, nelabuoju, kipšu, šetonu, bauku. Velnius sukiodavosi po namus, po žmonių laukus, daržus, sekdamas jį medžioklėje ar žvejyboje. Todėl dažnai žmonės visas savo nesėkmes suversdavo jam. Velnius taip pat mėgsta apsigyventi malūne arba pirkioje. Kartais tūno rūsiuose. Taip pat į savo būrį pasikviečia numirėlių, pakaruoklių ir linksminasi kartu su jais. Paprastai velnių susibūrimai prasideda dvyliką valandą nakties. Vidurnaktis – tamsiųjų jėgų siautėjimo metas. Piktadariai linksminasi iki pirmųjų gaidžių, kuriems užgiedojus dingsta visos velnių galios ir gebėjimai. Velnius gundo žmogų nusidėti, prašo pažadėti jam savo sielą. Velnius buvo laikomas blogio simboliu.

Ragana – moteriška pasakų ir sakmių būtybė, turinti stebuklingų galių. Raganos turėjo antgamtinę galią tvarkyti ne tik gyvojo pasaulio, bet ir visatos reiškinius. Jos tvarko ir dangaus šviesulius: skrenda perkirsti pilnėjančio mėnulio, savo šluota ar kitu būdu užtemdo saulę. Viena būdingiausių raganų galių buvo sugebėjimas pasiversti ir kitus paversti įvairiais gyvūnais, ropliais, rupūžėmis, paukščiais, ožkomis, kalėmis, kumelėmis, kiaulėmis. Tie gyvūnai buvo gyvenimo, mirties ir atgimimo simboliai, susiję su visu gyvuoju pasauliu. Labai dažnai raganos kenkia žmogui, tačiau visų pasakų pabaigoje yra nubaudžiamos, sunaikinamos už savo piktadarystes.

Vieni burtininkai veikėjams padeda, dovanoja daiktus, kurie jiems gali padėti įveikti sunkumus, saugo, kiti kenkia, yra klastingi. Stebuklingu burtininko mostu herojus akimirksniu atsiduria kitoje erdvėje, kitame laike.

Kad ir kokie bebūtų veikėjai, visos dauguma stebuklinių pasakų turi laimingą pabaigą ir dažniausiai baigiasi vestuvėmis. Pasakose vaizduojamos gėrio ir blogio kovos dažniausiai pasibaigia teigiamų, gerųjų personažų pergale. Antgamtinės jėgos, stebuklingi, mitiniai veikėjai padeda įsigalėti teisybei. Stebuklinių pasakų būdinga pabaiga yra „Ir aš ten buvau...“ Tačiau nedidelė pasakų dalis neturi šiam žanrui būtinai laimingos pabaigos, pavyzdžiui: "Eglė žalčių karalienė", "Mergelė uogelė".

Naudota literatūra:

1. Dundulienė P. – Senovės lietuvių mitologija ir religija
2. Mergytė meškos trobelėje. Lietuvių liaudies pasaka
3. Regina Dilienė – Apie pasakas be tabu